

GÖYNÜK (BOLU) MENZİL TEŞKİLATI'NDA GÖREV YAPAN MENZİLCİLER

THE MENZİL STAFF (MENZİLCİ)WORKING IN THE MENZİL ORGANISATION IN GÖYNÜK, BOLU

Zeynel ÖZLÜ*

Özet

Bu araştırma Temettuat Defterleri ve şer' iye sicilleri ışığında Göynük'te görev yapan menzilcileri tanıtmayı amaçlamaktadır. Temettuat defterleri ve şer' iye sicilleri demografik, sosyo-ekonomik hayatın hemen hemen bütün karakteristiğini yansıtan zengin bir veriyi içermektedir. Ayrıca bu defterlerden vergi mükelleflerinin adlarını, lakaplarını ve mesleklerini öğrenmekte mümkündür. Bütün bunlardan başka, temettuat kayıtları vasıtasıyla kolaylıkla günümüzde yaşayan bir ailenin ve mesleğin geçmişini en azından yüz elli yıl geriye götürmek mümkündür.

Göynük menzil teşkilatı 1160 ile 1182 yılları arasında 3 ailenin tekelinde idare edilmiştir. Halk sadece Göynük menziline değil Nallıhan, Mudurnu, Gölpazarı ve Taraklı menzillerine de ücretler vererek bu bölgedeki menzillerin ekonomik desteğini sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler

Bolu, Göynük, Mudurnu, Taraklı, Nallıhan, Gölpazarı, 18. yüzyıl, menzil.

Abstract

This article aims at disclosing the menzil staff (menzilci) working in the menzil organisation in Göynük according to the temettuat registers and the şeriye siciller (registers kept by qadis). The temettuat registers and the şeriye siciller contain very rich data regarding almost all of the characteristics of socio-economic life such as demography and agricultural economy. It is possible to get information on taxpayers' names, nick-names and occupations. Thus, it became easy to trace recent family and occupational histories at least 150 years back.

Göynük menzil organisation was managed by three families during the years between 1160 and 1182. People of Göynük did not only contributed to Göynük Menzil, but they also gave financial support to the other menzils in Nallıhan, Mudurnu, Gölpazarı and Taraklı by paying Menzil fees to them.

Key Words

Bolu, Göynük, Mudurnu, Taraklı, Nallıhan, Gölpazarı, 18th century, menzil.

1. Giriş

Menzil, konak, konak yeri, bir günlük yol veya kervanların ve posta tatarlarının indikleri ve geceyi geçirmek üzere konakladıkları yere verilen isimdir. (Müderrisoğlu, 2002 : 920) Belirli posta menzillerinde at değiştirme yolu ile haber ulaştırma ve ulak sistemi, Türkler’de eskiden beri kullanılmış bir sistemdir. Batı Göktürk Devleti’nden geçerek Hindistan’a giden Buda Rahibi ve gezgini Hsüan Tsang, Göktürkler’den ulag sözünü duymuş ve kitabına yazmıştır. Bu ifade 11. yüzyıldan sonra sık sık bir çok Türk kaynağına yansımıştır. Bu durum, ulaklık kurumunun Türkler’de ne kadar eski ve yerleşmiş bir kurum olduğunu göstermektedir.(Ögel, 1991: 340, 343, 357)

Osmanlı Devleti’nde¹ 19. yüzyıla kadar resmi haberleşme ulak menzilhane sistemine dayanmakta idi. Halkın haberleşmesini sağlayan posta teşkilatının kurulması ise ancak Tanzimat’ın ilanından sonra olmuştur.(Kütükoğlu, 1999: 600) XVI. asırda İstanbul’ un Anadolu ile irtibatını sağlayan yollardan birisi de Ankara yolu olarak niteleyebileceğimiz yoldur. Ankara yolu, Sapanca–Geyve–Göynük güzergahından ve Beypazarı üzerinden Ankara’ya ve buradan da Kayseri’ye kadar uzanmaktadır. Genellikle kent ve kasabalardan geçerek ülkeyi baştan başa kat eden uzun mesafeli güzergahlara kol adı verilmektedir. Anadolu’daki kollar, sağ kol, sol kol ve orta koldur.

Göynük,² orta kol üzerinde bulunmaktadır. Orta kol Üsküdar’dan başlar, buradan Gebze ve İzmit’ e, oradan Sapanca - Geyve ve Göynük, buradan da Bolu - Gerede – Tosya - Hacı Hamza, ve oradan Amasya – Tokat – Sivas - Malatya- Harput - Diyarbakır ve Musul üzerinden Bağdat’ a ulaşmaktadır. (Şentürk, 2002 : 908, 909)

19 Rebiu’l - Ula 1182 tarihli bir vesikada geçen “ kaza- i mezburun menzilini idare etmek ....” ifadesi Göynük Kazası’nda da bir menzilin bulunduğunu göstermektedir.³ Karayolu ulaşımında Göynük önemli bir geçit yeridir. Nitekim Kayseri, Nevşehir gibi vilayetlerden gelerek buradan geçip gitmek isteyen kişiler zaman zaman vesikalara yansımıştır. ⁴ Bu bağlamda Göynük Osmanlı yol sistemi içerisinde Anadolu orta kolundan ayrılan tali yollardan birisi üzerinde kurulmuş önemli bir kenttir. (Halaçoğlu, 2002 : 85)

Ulaşım şebekeleri üzerinde kervansaray ya da aynı fonksiyonu icra eden zaviye, tekke veya misafirhaneler de kurulmuştur. (Yediyıldız, 2002 : 212) Bu nedenle menziller öncelikle haberleşme ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak oluşturulmuş kurumlarsa da ticaretin gelişmesine de büyük katkılarda bulunmuştur.(Çelik, 2003: 96) Bu amaçla Göynük'te yol güzergahlarına bazı hanlar kurulmuştur. Osmanlı kentlerindeki hanların birçoğu vakıf yapılarıdır. (İnan, 1998 : 181) Hanlar, Göynük'te de vakıf olarak karşımıza çıkmaktadır. 19 Cemâziye'l- Evvel 1267 tarihli Bolu Kaymakamlığına yazılan bir vesikada Karaçalı Derbenti denilen yerde yoldan gelip geçenlerin sıkıntılarını son vermek amacıyla vakıf olarak “ 1 bab han” yapılması ve bu amaçla hanın yapılacağı arazi üzerinde bir keşif yapılması istenmektedir.⁵ Bunun dışında Göynük'te bulunan diğer hanlar şunlardır : Katip Mahmut Cüd tarafından kurulan 28 ocaklı han, pazar üzerinde bulunan Acem Hanı, pazar ortasında bulunan Tulas hanı,⁶ Suk-1 Sultânide Mahsül Pazarı yakınlarında bulunan 1 bab küçük han ve Tazıcı oğlu hamdır.⁷

Devlet menzilin ihtiyaçlarını karşılamak için, halka “ menzil ianesi ” adıyla nakdî ve menzildeki hayvanlar için aynî tevziat yapmıştır.(Öztürk, 1996:103) Ancak menzil atları için ulaklara verilen hükümlerde at isteği ile ilgili bölümler açık bırakıldığından ve hükümler 1713'e kadar mevkufat defterlerine yazılmadığından bazı karışıklıklar çıkmakta idi. At sayısının azaltılması ya da çoğaltılması ulaka bağlı idi. Ulaklar fazla at istemeyi adet haline getirmişlerdi.⁸ (Özkaya, 1985: 293)

Vesikalar ulaştırma teşkilatının Göynük' te de zamanla artık bozulmaya yüz tuttuğunu göstermektedir. Gönderilen fermanlar, “Üsküdar'dan Anadolu'nun orta kolu nihayetine varıncaya kadar” yol üzerinde bulunan menzillere gelen başta ulaklar olmak üzere görevlilerin suiistimallerde bulunduğunu göstermektedir. Bu fermanlarda ellerinde “ menzil ahkamı” olmayanlara menzil beygiri verilmemesi ve menzil ahkamı taşıyan kişilere ise hükümde izin verilenden fazla menzil beygiri verilmemesi emredilmektedir. Bunun nedeni bazı görevlilerin makamlarını kullanıp, kendilerine izin verilenden fazla menzil beygiri almış olmalarıdır.⁹

Görüldüğü gibi ulaklara verilen hükümlerde at sayısı da belirtilmesine rağmen, ulaklar veya diğer bazı görevliler bu hususu zaman zaman suiistimal etmektedir. Menzil ücreti hususunda halka eziyet edilmemesi için Bolu' ya da çeşitli tarihlerde pek çok ferman yollanmıştır.(Özkaya, 1996 :216)

2. Menzilciler

Menzilde devlet tarafından 1 yıllığına tayin edilen menzil emini (menzilci), menzil kethüdası, ahur kethüdası, seyis odacı, sürücü, aşçı gibi hizmetliler grubu bulunmaktadır. Bunlardan menzil emini 1 yıl için, menzilin bulunduğu kaza ayanı, kadısı veya naibin teklifi ve devletin bunu tasdiki ile atanırdı. (Halaçoğlu, 2002: 177) Menzilciler avarız ve nüzuldan muaf tutulmuştur.

Menzilhanelerdeki masrafların önemli bir kısmı menzil beygirlerinin bakım ve beslenmeleri için yapılmıştır. Menzilhanedeki her beygirin yıllık ortalama masrafı 147,5 kuruş (17700 akçe) dir. Menzil beygirlerinin sayısı da menzilhanenin yoğun bir yol üzerinde olup olmamasına göre değişmektedir. (Altunan, 2002:915, 916) Menzil beygirlerine verilecek ücret, kazanın ödemesi gereken diğer giderlerde olduğu gibi salyane veya tevzi defteri denem defterlere kaydedilmiş ve halktan toplanmıştır. (Özkaya, 1988: 135)

1282 tarihli bir vesikada 20000 kuruşun üzerinde servete sahip hacı efendi unvanlı bir kişiye ait 22 adet posta bargiri tespit edilmiştir. 1 adet posta bargirine 800 kuruş, diğer 21 adet posta bargirine ise 16546 kuruş değer biçilmiştir.¹⁰ Gaziantep ile ilgili yapılan bir çalışmada da 1 adet menzil beygirinin 1191 yılında 17,1 kuruş olduğu tespit edilmiştir. (Özlü, 2004 : 231)

Göynük menziline görev yapan tespit edebildiğimiz menzilciler şu şekilde açıklanabilir: Gurre-i Receb 1160 ve 1162' de Boz oğlu (Boz bey) İbrahim Ağa,¹¹ 22 Şevval 1166, 15 Şaban 1166, 20 Muharrem 1173, Gurre-i Safer 1174'te Yeğen Mehmet Ağa,¹² 1175 Muharrem sonunda, Gurre-i Zi'l- Kade 1175, Evâsıt-ı Şevval 1176, Gurre-i Safer 1178' den 1179 yılı safer ayı ortalarına kadar olan dönemde, 22 Safer 1179' da Hacı Ömer¹³, Gurre-i Rebiu'l- Ahir 1180, 19 Rebiu'l- Ula 1182, Gurre-i Şevval 1182' de Yeğen Mehmet Ağa¹⁴ görev yapmışlardır. Görüleceği üzere 1160 ile 1182 yılları arasında Göynük menzilin idaresi 3 kişinin tekelinde kalmıştır. Bu kişilerin uzun süre menzilci olmalarının nedeni, kendilerinden duyulan memnuniyet olsa gerektir. Bu görevlilerden Boz oğlu İbrahim daha önceleri “ serdar” olarak görev yapmaktadır.

Menzilciler yaptıkları görev karşılığında taamiye adı verilen aylık ücretler almıştır. Siciller bu ücretlerin 6 ile 10 kuruş arasında olduğunu göstermektedir.

Menzilcilere 1162 ve 1180'de 6 kuruş, 1173 ve 1174' te 10 kuruş, 1175, 1176, 1178 ve 1179'da 8 kuruş taamiye ücreti verilmiştir.

Vesikalarda Göynük kazası ahalisinin Nallıhan, Mudurnu, Gölpazarı ve Taraklı menzillerine de belli ücretler karşılığında rü'yet edeceği belirtilmiştir. Buna göre, 1162' de 2 kuruş Nallıhan'a, 30 pare Taraklı' ya ve 50'şer pare Mudurnu ve Gölpazarı'na, 1173'te Nallıhan'a 100 pare Taraklı'ya 35 pare ve Mudurnu ve Gölpazarı'na 60' ar paredir. Görüleceği üzere 1162 yılından 1173 yılına gelindiğinde, halkın menzil için taahhüt ettiği miktarda artış olmuştur. Bu miktar 1174, 1175, 1176 ve 1178 yıllarında ise sabit kalarak Nallıhan için 90 pare, Taraklı için 30 pare, Mudurnu ve Gölpazarı için ise 55'er pareye düşmüştür. Bu oran 1180' de daha da düşecek ve Nallıhan için 80 pare, Taraklı için 30 pare ve Mudurnu ve Gölpazarı için 50' şer pareye kadar düşecektir. Bu oran 1182 yılında ise Nallıhan için 80 pare, Taraklı için 35 pare ve Mudurnu ve Gölpazarı için ise 50' şer pare olarak devam edecektir.¹⁵

Bu bölgelere ödenen menzil ücretlerinin azalmasının nedeni, hayat pahalılığının olması, paranın değerini kaybetmesi, ekonomik olarak halkı çok etkileyen salyane adı verilen vergilerin artması, sürekli olarak devam eden savaşlar ve bölgede meydana gelen eşkiyalık olayları¹⁶ olsa gerektir. Nitekim bu hususla ilgili olarak para ayarlamaları ile ilgili şu vesika gerçekten dikkate değer. Darbhane-i Amire altın paraların değerlerini şu şekilde belirlemiştir : 1 adet findık altını 17,5 kırat¹⁷ 0,5 buğday, 1 adet İstanbul zincirli 17,5 kırat 0,5 buğday, 1 adet zer-i mahbub 13 kırat 1 buğday, 1 adet Mısır zincirli 17,5 kırat 0,5 buğday, 1 adet Mısır tuğralı 17 kırat 1 buğday, 1 adet yıldız altını 17,5 kırat 1 buğday ve 1 adet Macar altını 17,5 kırat 0,5 buğdaydır. (Evâsıt-ı Rebiu'l- Üla 1177). Bununla beraber gönderilen fermanla eksik altınların tamlarıyla sarraflar aracılığıyla değiştirilmesi ve piyasanın bu tür paralardan temizlenmesi istenmiştir. Bu paralardan yıldız, Macar, findık, zer-i mahbub ve İstanbul zincirli altınların her eksik kıratının 20'şer akçe indirilerek değiştirilmesi, Mısır zincirli, Mısır tuğralı ve Tunus olarak adlandırılan paraların ise her eksik kıratının 19' ar akçe indirilerek değiştirilmesi istenmiştir. Sarraf olmayan yerlerde ise bu işi mukataa, zeamet ve tımar mültezimi vs. kişilerin yapması istenmiştir.¹⁸ Paranın ayarı sonraları daha fazla düşmüş olsa gerektir. Nitekim bu nedenle gönderilen bir başka fermanla yıldız, Macar, findık, zer-i

mahbub ve İstanbul zincirlişi altınların her noksan kıratının 25 akçe indirilerek değiştirilmesi istenmiştir.¹⁹

II. Mahmut menzilhane teşkilatının daha iyi işletilmesi için yayınladığı fermanla bütün menzilhanelerin kira usulü ile yönetilmesini sağlamıştır. Menzilci yerine kiracıbaşı adıyla anılan görevleri bakımından bir öncekiyle aynı fakat sadece ücretli bir memur olan kiracıbaşılar, menzil için gerekli onarım, hayvan, yem ve yiyecek gibi giderleri alınacak kira parası ile karşılayacaktı. (Çadırcı, 1997 : 74 - 76)

Göynük merkez kazasının bütün temettuat defterleri,²⁰ köylerinin ise bazı temettuat defterleri üzerinde yaptığımız incelemeye göre 1260-1261 (1844- 1845) yıllarında Göynük'te kiracılık mesleğiyle uğraşan bazı kişiler şu şekilde açıklanabilir:

Kiracılık Yapanların İsimleri ve Temettuatları (Kuruş Olarak)

Defter no	Hane	Köy	Mahalle	Adı	Mezru Tarla - Dönüm	Gayri Mezru Tarla Dönüm	Mesleki Temettuatı	Toplam Temettuatı
8139	37		Hacı Abdi	Kasap Osman Bey			250	250
8134	25		Yenice	Hasancık oğlu Ahmet	10	10	600	795
8131	6	Gülözü		Köse oğlu Ömer	6	6	375	800
8131	5	Gülözü		Karaltı oğlu Hüseyin	10	8	200	1011
8087	12	Kirişler		Cin Mustafa oğlu İbrahim	20	20	190	1000
8129	52		Çeşme	Sürücü Karaca Mehmet			450	450
8122	1	Milyas		Muhtar-ı evvel Molla oğlu hasan	6	6	250	1047,5
8086	3	Susuz		Mehmet oğlu Mehmet oğlu Carın Hüseyin	3	2	500	630,5
8086	4	Susuz		Cafer oğlu Ali	3	5	700	881
8086	5	Susuz		Koca Ali oğlu Mehmet	8	10	1200	1408,5
8086	11	Susuz		Çopur Ahmet oğlu Ali	4	4	600	819,25
8086	12	Susuz		Helvacı Salih oğlu Mustafa	2	5	800	909
8086	14	Susuz		Süleyman oğlu Abdullah			500	500
8086	18	Susuz		Cafer oğlu Mehmet	6	8	800	1220
8086	19	Susuz		Fazlı oğlu Feyzullah	3	4	200	263,5
8086	20	Susuz		Kara Ali oğlu Mehmet	6	5	800	1344,5
8086	22	Susuz		Sevri (Sûrî) oğlu Halil	5		700	788,5
8086	23	Susuz		Ak Hüseyin oğlu İbrahim	4	6	600	909,5
8131	14	Gülözü		Abdullah oğlu Durmuş			387	387

Bazen Kiracılık Yapanların İsimleri ve Temettuatları (Kuruş Olarak)

Defter no	Hane	Köy	Mahalle	Adı	Mezru Tarla Dönüm	Gayri Mezru Tarla Dönüm	Mesleki Temettuatı	Toplam Temettuatı
8134	75		Yenice	Bazıcının Ali	3	3	300	558
8134	35		Yenice	Kâlır Ağası İbrahim	6	6	300	752,5
8134	38		Yenice	Kömürcü oğlu Hacı Mehmet	10	7	300	800
8131	11	Gülözü		Oçdirhim ? Oğlu Salih	10	10	410	800
8131	9	Gülözü		Oçdirhim oğlu Mustafa	7	10	270	700
8131	3	Gülözü		Süleyman oğlu Mehmet	10	13	300	1253
8131	16	Gülözü		Habib oğlu Mehmet	15	15	430	1400
8109	2	Bulanık		Muhtar-ı sani Halil oğlu Mustafa	10	10	227,5	1080
8109	9	Bulanık		Çakır Ali, oğlu Ahmet	5	6	360	910
8109	12	Bulanık		Yusuf oğlu Mustafa	7	7	370	800
8087	23	Kirişler		Cin Mustafa oğlu Hüseyin	10	10	300	750
8087	5	Kirişler		Muslu' nun Emin	15	15	250	966,5
8087	16	Kirişler		Cin Mustafa Delikanlı oğlu Mustafa	25	25	200	985
8087	9	Kirişler		Helvacı oğlu Yakup	10	5	140	500
8087	4	Kirişler		Ali Kahya oğlu Kadı Mehmet Dai	35	35	200	1060,5
8087	22	Kirişler		Dikici oğlu Osman'ın oğlu Mehmet	20	15	254,5	911
8112	14	Arabacılar		Tokmak oğlu Molla Hüseyin	20	20	300	1465
8133	2	Karafakihler		Muhtar-ı sani Usta İbrahim oğlu Mehmet	25	20	400	1069
8133	6	Karafakihler		Arık oğlu Hasan	20	15	300	797
8133	7	Karafakihler		Osman Beşe oğlu Salih	15	15	140	1246,5
8086	2	Susuz		Cafer oğlu Hasan	3	3	250	687,5
8086	15	Susuz		Harca Ali oğlu Mustafa	6	7	300	942
8086	21	Susuz		Kebenek oğlu Ahmet	1		400	427
8086	24	Susuz		Debbağ oğlu Ali	5	6	400	868
8086	25	Susuz		Hasan oğlu Mehmet	5	3	800	1093,5
8086	28	Susuz		Koca İbrahim oğlu Hüseyin	10	10	500	1863,5
8096	3	Hayırlar		Hacı Ali oğlu Hacı Mehmet	7	7	200	547,5

8096	4	Hayırlar		Hacı Ali oğlu Ahmet	8	8	214	700
8096	5	Hayırlar		Hacı Ahmet oğlu İsmail	15	15	200	711
8091	4	İbrimözü Bala		Kara Hüseyin oğlu Hüseyin	12	13	250	776
8109	3	Bulanık		Zorba oğlu Mehmet	10	10	250	1330

Tablolarda görüleceği üzere kaza merkezine ait Cuma, Çeşme, Hacı Abdi, Yenice, Kebkebir, Yayabaşı, Sofu Ali mahallelerinden sadece Yenice, Hacı Abdi ve Çeşme mahallerinde oturan 6 kişinin kiracılık işi ile uğraştığı tespit edilmiştir.

Kiracılık mesleğini sürekli yapanların gelirlerinin önemli bir kısmı icra ettikleri mesleğe dayanmaktadır. Ancak bu kişiler zaman buldukça toprak ve hayvancılıkla da uğraşmışlardır. Nitekim kiracılık yapanlara ait 96 dönüm mezru (ekili) tarla, 99 dönüm gayri mezru (nadasa bırakılmış) tarla tespit edilmiştir.

Bazen kiracılık yapanların ise kiracılıktan kaynaklanan gelirlerinin genelde daha az olduğu tespit edilmiştir. Nitekim, bazen kiracılık yapanların 360 dönüm mezru, 344 dönüm gayri mezru tarlaya sahip oldukları tespit edilmiştir.

3. Sonuç

Göynük halkı sadece Göynük Menzili' ne değil, aynı zamanda Nallıhan, Mudurnu, Gölpaazarı ve Taraklı menzillerine de ücretler ödeyerek destek olmuştur. Ancak halkın zamanla ödediği ücretler de azalma meydana gelmiştir. Bunun nedeni, paranın değer kaybı ve buna paralel olarak halkın ekonomik bakımdan giderek zayıflamış olmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA

a) Ankara Milli Kütüphane Arşivi

Göynük Kadı Sicili No : 1378 (1154 – 1166)
Göynük Kadı Sicili No : 1379 (1261 – 1262)
Göynük Kadı Sicili No : 1380 (1172 – 1173)
Göynük Kadı Sicili No : 1381 (1173 – 1177)
Göynük Kadı Sicili No : 1382 (1178 – 1180)
Göynük Kadı Sicili No : 1383 (1182 – 1184)
Göynük Kadı Sicili No : 1385 (1196 – 1202)
Göynük Kadı Sicili No : 1388 (1282 – 1288)
Göynük Kadı Sicili No : 1389 (1285 – 1292)

b) İstanbul Başbakanlık Arşivi

A. MKT. DV. Dosya. 33, Gömlek. 95. / A. DVN. Dosya. 67, Gömlek 53.

Temettuat Defterleri

ML. VRD. TMT. 8139, 8134, 8131, 8087, 8129, 8122, 8086, 8109, 8112, 8133, 8096, 8091.

d) Diğer Kaynaklar

Altunan, Sema. 2002. “ Osmanlı Devleti’ nde Haberleşme Ağı : Menzilhaneler ”, *Türkler*, C. 10, ss. 913- 919, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Antonov, Aleksandır. 2002. “ Bulgar Topraklarında Kurulan Menzil Sisteminin Organizasyonu (XVI- XVIII. Yüzyıllar)”, Çeviren Zeynep Zafer, *Türkler*, C. 10, ss. 927- 934. Ankara : Yeni Türkiye Yayınları.

Çadırcı, Musa. 1997. *Tanzimat Dönemi’nde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Ankara : T. T. K. Yayını.

Çakır, Coşkun, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, Küre Yayınları, İstanbul, 2001.

Çelik, Gülfettin. 2003. 16- 19. Yüzyıl Gebze (Sosyo- Ekonomik Bir İnceleme) , Kocaeli : Gebze Belediyesi Yayını.

Eldem, Vedat, *Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Basım yeri ?, 1970.

Gökçaftı, M. Ali, “Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre 1845 Yılında Selânik”, *Tarih ve Toplum*, sy. 168, ss. 335 - 342, Aralık 1997.

Halaçoğlu, Yusuf. 2002. *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme (Menziller)*, Ankara : PTT Genel Müdürlüğü Yayını.

İnan, Kenan. 1998. “ Kadı Sicillerine Göre Trabzon şehrinin Fiziki Yapısı (1643- 1656)”, *Osmanlı Araştırmaları*, XVIII, İstanbul.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1997.

Kepecioğlu, Kamil. Tarihsiz. *Tarih Lûgati, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Temel Terimleri Sözlüğü*, Ankara : 21. Yüzyıl yayını..

Küçükdağ ,Yusuf, *Armutlu*, Konya, 1996.

Kütükoğlu, Mübahat S. 1999. “ Ulaştırma ve Posta Hizmetleri ”, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 2, Editör E. İhsanoğlu, ss. 589- 606, İstanbul : Feza Yayını.

Müderrişoğlu, M. Fatih. 2002. “ Menzil Kavramı ve Osmanlı Devleti' nde Menzil Yerleşimleri” *Türkler*, C. 10, ss. 920- 926, Ankara : Yeni Türkiye Yayınları.

Şentürk, M. Hüdaî. 2002. “ Tanzimat Devrine Kadar Osmanlı Devleti' nin Ulaşım Teşkilatı ve Yol Sistemine Genel Bir Bakış ”, *Türkler*, C. 10, ss. 904- 912, Ankara : Yeni Türkiye Yayınları.

Ögel, Bahaeddin. 1991. *Türk Kültür Tarihine Giriş Türklerde Giyecek ve Süslenme (Göktürklerden Osmanlılara)*, C. 5, Ankara : Kültür Bakanlığı Yayını.

Özkaya, Yücel. 1963. “ XVIII. Asırda Bolu' da Ulaştırma İşlerine Kısa Bir Bakış”, *Çele*, C. 1, S. 8, ss. 20- 21.

Özkaya, Yücel. 1985. XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı, Ankara : Kültür Bakanlığı Yayını.

Özkaya, Yücel. 1988. “ XVIII. Yüzyılın Sonlarında Tevzi Defterlerinin Kontrolü”, *Belleten*, C. LII, S. 203, ss. 135- 155, Ankara.

Özkaya, Yücel. 1996. “ XIX. Yüzyılda Bolu' nun Genel Durumuna Genel Bir Bakış ”, Prof. Dr. Şerafettin Turan Armağanı, ss. 213- 219, Elazığ : Kültür Basım ve yayım.

Özlu, Zeynel. 2004. XVIII. yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep, Gaziantep : Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Özlu, Zeynel. 2006. “ Göynük Kent Merkezi’nde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri ”, EKEV Akademi Dergisi, Yıl: 10, S.26, ss.193- 208.

Özlu, Zeynel. 2006. “ XVIII. ve XIX. Yüzyılda Göynük’ te Fiyatlar ”, Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S. 39.

Öztürk, Said. 1996. Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Şehri Bilecik, İstanbul : Kitabevi Yayını.

Yediyıldız, Bahaeddin. 2002. “ Klasik Dönem Osmanlı Toplumuna Genel Bir Bakış”, Türkler, C. 10, Ankara : Yeni Türkiye Yayınları.

---

*Yrd. Doç. Dr. Düzce Üniversitesi Düzce Meslek Yüksekokulu Öğretim Üyesi DÜZCE
.0546 221 75 52 zeynelozlu@hotmail.com.

Dipnotlar :

¹Tarihte haberleşme alanında Roma İmparatorluğu’ ndan sonra Osmanlı Devleti’nden başka böylesine büyük hizmet veren bir devlet bulunmamaktadır. Aleksandır Antonov, “ Bulgar Topraklarında Kurulan Menzil Sisteminin Organizasyonu (XVI- XVIII. Yüzyıllar)”, Çeviren Zeynep Zafer, **Türkler**, C. 10, ss. 927- 934. Ankara, 2002, s. 933.

²Göynük’le ilgili yapılmış çalışmalar şunlardır : (Ömer Lütfi Barkan – Enver Meriçli, **Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988. / Irene Beldiceanu – Steinherr, “ Babai Cemaatlerinin Sığınma Şehri Göynük”, Çeviren Bayram Ürekli, **Ata Dergisi**, VII, Konya, 1997. / Sema Altunan, “ Tapu Tahrir Defterleri Işığında Göynük Kenti’nin 16. Yüzyıldaki Demografik Durumu”, **Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. I, S. 2, Eskişehir, 2002, s. 69- 77. / Sema Toprakeşenler, XVI. Yüzyıl’da Göynük ve Yenice-Taraklı Kazaları, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, 1994./ Zeynel Özlu, “Terekeler Işığında Bolu - Göynük’te Giyim Kuşam ” **Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Dergisi**, Kış (36. Sayı), Ankara, 2006, ss. 207- 233. / Zeynel Özlu, “ Göynük Kent Merkezi’nde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri ”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl: 10, S.26, ss.193- 208, Kış 2006. / Zeynel Özlu, “ Terekeler Işığında Göynük’te Aile”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Yıl : 8, S. 29, ss. 81- 102, 2006. / Zeynel Özlu, “ XVIII. ve XIX. Yüzyılda Göynük’ te Fiyatlar”, **Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 39, Güz 2006. / Zeynel Özlu, “ Terekeler Işığında Göynük’te Konutlarda Mekan Düzenlemesi”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, ss. 103-142, Temmuz - Ağustos 2006. / Zeynel Özlu, “19. Yüzyıl’da Akşemseddin’in Göynük’teki Ahfadı”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, Yıl : 8, S. 31, ss. 157-174, 2006. / Orhan F. Köprülü, Mustafa Uzun, “ Akşemseddin ”, **Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Güzel Sanatlar Matbaası, c. 2, İstanbul,1989, ss. 299 - 302./**Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Tam Metin Seyahatname**, Mehmet Zilli oğlu, Sadeleştiren Tefik Temelkuran, Necati Aktaş, Üçdal Neşriyat, (Tarihsiz), c. 1- 2. vd.)

³ **G. K. S. (Göynük Kadı Sicili) 1383**, s. 36.

⁴ Aslen Birkesel ahalisinden olan birisi Bozca Armut 'a, aslen Kayseri Tacettin Mahallesi’nden olan birisi Küsbek Köyü' e, aslen Kütahya' lı olan bir diğer kişi ticaret amacıyla Mihalgazi' ye bağlı Karga Köyü' ne, aslen Nevşehir Kazası' ndan olan birisi Dosta Bey Köyü'ne, aslen Bolu Nahiyesi Dörtdivan Köylerinden olan Kadılar köyünden olan bir diğeri İbrahimözü' ne, aslen Kayseri ili sakinlerinden olan birisi Göynük te kahvehaneyeye ve aslen Adapazarı Burkal Köyü'nden olan bir çoban Akçebikar' a değişik amaçlarla gelmiş ve burada vefat etmişlerdir. Zeynel Özlu, “ Terekeler Işığında Göynük’ te Aile”, **Akademik Araştırmalar Dergisi**, ss. 81- 102, Yıl : 8, S. 29, 2006, s. 84- 85.

⁵Başbakanlık Osmanlı Arşivi, A. MKT. DV. Dosya. 33, Gömlek. 95. / A. DVN. Dosya. 67, Gömlek 53.

⁶Göynük’te Galle Pazarı kurbunda bulunan Aksungur Mescidi’nde ancak 2 vakit namaz kılınabilmekte ve mescidin 4 duvarı, kapı ve minareleri de harap olmuştur. Mescidi tekrar ihya etmek için inşa edilmiştir.

Zeynel Özlü, “ Göynük Kent Merkezi’nde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri ”, **EKEV Akademi Dergisi**, Yıl: 10, S.26, ss.193- 208, Kış 2006, s. 199- 200.

⁷ 20 Cemâziye’l- Âhir 1197’de Akşemseddin evladından Şeyh Seyyid Hacı Halil bin Şeyh İbrahim bin Şeyh Hamza tarafından vakıf yapılmıştır. Adı geçen kişinin vakf ettiği menkul ve gayri menkuller şu şekilde açıklanabilir : 3 adet Kelâm-ı Kadim, Gülözü denen mahalde Kozderesi köyünde bulunan 2 bab fevkani menzil, menzilin önünde bahçe ve 4 kıt’a arpalık (yaklaşık 8 kilelik), Değirmen karşısında, yaklaşık 3 kilelik 1 kıt’a tarla, Çayır yakınlarında, yolun altında yaklaşık 3 kilelik 3 parça tarla, Safyadinler Boğazı altında yaklaşık 5 kilelik 2 parça tarla, Meşli Yakası’ nda yaklaşık 5 kilelik tarla ve orman, Kemer Köprü bostanlıklarında 1 kıt’a bostanlık, Çeşme kabristanı civarında yaklaşık 4 kilelik arpalık, Suk-ı Sultânide Mahsül Pazarı yakınlarında bulunan 1 bab küçük han ve önünde 3 dükkan, samanlane ve mağaza ve üstünde 1 bab kahvehaneyi içine alan mukataa. (mütevellisine her yıl 180 akçe verilmek şartıyla), Mukataa bitişiğinde Tazıcı oğlu hanı, han önünde 6 dükkan, üstünde 1 bab kahvehane, 3 oda ve kenif emlak (her yıl mütevellisi Mahmut Efendi’ ye 300 akçe verilmek şartıyla).Vakıf, Şeyh Seyyid Hacı Halil oğlu Şeyh Seyyid Hacı İbrahim’ i de müteveli tayin etmiş ve kendisinden sonra da evladlarının “ aslah” olanlarının bu görevi üstlenmesini eğer soyu kesilirse Akşemseddin Mahallesi’ nde bulunan mescidin hatip, imam ve müezzininin bu görevi üstlenmesini şart koşmuştur.

Zeynel Özlü, “ Göynük Kent Merkezi’nde Bulunan Vakıflar ve Vakıf Görevlileri ”, s. 202- 203.

⁸Tıpkı ulaklar gibi, 18. yüzyılda Osmanlı Devleti’ndeki valiler, naipiler, şehir kethüdaları vs. görevliler de hükümetin izin verdiği vergiler dışında halktan vergi alıp, “yol ücreti” adıyla insanlardan para toplayıp iltimaslar yapmışlardır.Yücel Özkaya, “ XVIII. Asırda Bolu’ da Ulaştırma İşlerine Kısa Bir Bakış”, **Çele**, C. 1, S. 8, 1963, s. 20.

⁹ 15 Safer 1198 ve Evâsıt - ı Rebiu’ l - Ula 1201 tarihli fermanlar. **G. K. S. 1385**, s. 9, 53.

¹⁰ 1 adet sıradan bargir için ise, 1165- 1200 yılları arasında 16, 20, 22, 23, 43, 18 ve 12,5 kuruş değer biçilmesine karşın, 1283-88 yılları arasında minimum 102 kuruş, maksimum 1000 kuruş ve ortalama 349 kuruş değer biçilmiştir. **G.K.S. 1388**, s. 10, 11, 13, 18, 20, 24, 29, 32, 33, 37, 38, 39, 41, 43, 44, 48, 49, 51, 54, 58 vs. **G.K.S. 1379**, s. 35./**G.K.S. 1378**, s. 7. / Zeynel Özlü, “ XVIII. ve XIX. Yüzyılda Göynük’ te Fiyatlar ”, **Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 39, Güz 2006.

¹¹ **G. K. S. 1379**, s. 8, 21

¹² **G. K. S. 1380**, s. 19. / **G. K. S. 1378**, s. 16, 21. / **G. K. S. 1381**, s. 16.

¹³ **G. K. S. 1382**, s. 2, 15, 46, 77. / **G. K. S. 1381**, s. 30, 56.

¹⁴ **G. K. S. 1383**, s. 36. / **G. K. S. 1382**, s. 72.

¹⁵ **G. K. S. 1382**, s. 72, 15, 46. / **G. K. S. 1381**, s. 77, 16, 30, 56. / **G. K. S. 1380**, s. 19. / **G. K. S. 1383**, s. 36. / **G. K. S. 1379**, s. 9, 21.

¹⁶Nitekim vesikalarda merkep, at, katır, koyun, oğlak, buğday ve para hırsızlıklarına ilişkin veriler tespit edilmiştir. Bunlar içerisinde küçük miktarda buğday hırsızlıklarının da olması gerçekten önemli bir olgudur. **G.K.S. 1381**, s. 28. / **G.K.S. 1389**, s. 44, 54, 26, 70, 39, 15. / **G.K.S. 1379**, s. 40 vs. / **G.K.S. 1385**, s. 41.

¹⁷ Dirhem’in on altıda birini ifade eder. Kamil Kepcioğlu, **Tarih Lûgati, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Temel Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Tarihsiz, s. 225.

¹⁸ **G. K. S. 1381**, s. 88, 89.

¹⁹ **G. K. S. 1382**, s. 88.

²⁰ Osmanlı Devleti’nde yeni yerler fethedilince, toprak yazımı münasebeti ile nüfus sayımı da yapılmıştır. Enver Ziya Karal, **Osmanlı İmparatorluğu’nda İlk Nüfus Sayımı 1831**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara, 1997, s. 6. 30 yılda bir sayım yapmak kanuni bir gereklilik olmasına rağmen , bu usul zamanla terkedilmiş ve pek nadir uygulanır olmuştur. II. Mahmut 1829’ da İstanbul’ da başlattığı sayımı 1831’ de bütün memleketi kapsayacak şekilde tamamlamıştır. Vergiler yeni bir esasa bağlanarak arazi, emlak, sanayi ve ticaret ile ilgili faaliyetlerin elde edilen gelirlerinin tamamı vergiye tabi tutulmuş ve oranları belirlenmiştir. Coşkun Çakır, **Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi**, Küre Yayınları, İstanbul, 2001, s. 9.

Tanzimat döneminde ise temettüat kayıtları denen kayıtlarda her Osmanlı vatandaşının yiyecek, içecek dahil, emlak ve hayvanları ile esnaf ve tüccarın gelirlerinin birer değer biçilerek yazıldığını ve bunun toplamından vergi alındığı görülecektir. Yusuf Küçükdağ, **Armutlu**, Konya, 1996, s. 249. / Vergi oranının ne olacağı tartışma konusu olmuşsa da sonuçta, verginin dağıtım şeklinin o bölgeye toplu olarak bildirilmesi ve bildirilen rakamın mahalle halkına, mahallenin yetkilileri ve ileri

---

gelenlerince dağıtılması kararlaştırılmıştır. M. Ali Gökaçtı, “Maliye Nezareti Temettuat Defterlerine Göre 1845 Yılında Selânik ”, *Tarih ve Toplum*, sy. 168, ss. 335 - 342, Aralık 1997, s. 335, 336.

Tanzimattan sonra, satış tutarı yerine kazanç üzerinden vergi alınması düşünülmüş ve bu amaçla 1859 tarihli Tahrir talimatı'na göre yeni kurallar konarak, tüccar ve sanatkarların yıllık kazançlarının tespiti istenmiştir. Verginin kazanca nispeti başlangıçta % 3 iken, daha sonra hükümete bu oranı indirme ve artırma yetkisi verilmiştir. 1907 yılında yeni bir temettü vergisi nizamnamesi hazırlanarak uygulamaya konmuştur. Buna göre nüfusu 2000' den fazla olan mahallerde bulunan ticaret ve sanat erbabı temettü vergisine tabi tutulmuştur. Vergi, biri nisbi diğeri maktu olmak üzere iki kısma ayrılmış, mükellefler, bu kısımlar içinde birçok tali bölümlere ayrılmıştır. Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Basım yeri ?, 1970, s. 254.